

М. В. Грузд,
к. е. н., доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1396-121X>
В. О. Молінський,
аспірант, Інститут регіональних досліджень НАН України
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-1404-1415>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.23.293

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНОЮ ГАЛУЗЗЮ

М. Gruzd,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Public Management,
Public Administration and Economic Policy, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
V. Molinskyi,
PhD student, Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine

FINANCIAL POTENTIAL OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES AS AN ELEMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY

У статті здійснено аналіз і оцінку фінансового потенціалу малого та середнього бізнесу як елементу державного управління будівельною галуззю. Зокрема, виокремлено основні виклики для малого та середнього бізнесу в будівельній галузі; визначено гарантії, які знижать ризики для міжнародних фінансових організацій та установ фінансування повоєнного розвитку будівельної галузі; розглянуто проекти розвитку будівельної галузі, котрі фінансуються міжнародними фінансовими установами; виявлено перспективи розвитку державного управління будівельною галуззю.

Підкреслено, що, одна з ключових проблем, яку підприємці будівельної галузі найчастіше згадують в опитуваннях, — це втрата доступу до фінансування. Уряд систематично працює над створенням інструментів для подолання цього виклику. Водночас Уряд зосереджується на трьох ключових сферах, що підвищують економічну самодостатність — залучення інвестицій у реальний сектор, розвиток виробництва та стимулювання експорту.

Показано, що основними викликами для малого та середнього бізнесу у будівельній галузі у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням є: дефіцит кваліфікованих працівників; бюрократичні труднощі та фінансові ризики, зокрема, висока інфляція та волатильність гривні можуть суттєво знизити темпи будівництва. Компанії знаходяться у пошуку альтернативних механізмів фінансування, зокрема, співпраці з міжнародними інвесторами.

Зазначено, що в 2024 році спостерігається значне зростання цін на ключові будівельні матеріали через наявність логістичних труднощів, підвищення цін на енергоносії та інфляційні процеси. У 2025 році прогнозується чергове підвищення цін, хоча стабілізація можлива за умови покращення логістики та збільшення місцевого виробництва.

Підкреслено, що на рівні будівельної галузі України спостерігається низка ознак зростання та відновлення, незважаючи на наявність систематичних викликів, спричинених наслідками повномасштабного російського вторгнення та нестабільністю економіки.

The paper analyzes and evaluates the financial potential of small and medium-sized businesses as an element of public administration of the construction industry. In particular, the main challenges for small and medium-sized businesses in the construction industry are singled out; the guarantees that will reduce the risks for international financial organizations and institutions to finance the post-war development of the construction industry are identified; the projects for the development of the construction industry financed by international financial institutions are considered; the prospects for the development of public administration of the construction industry re allocated.

It is emphasized that one of the key problems that entrepreneurs of the construction industry most often mention in surveys is the loss of access to financing. The Government is systematically working on creating tools to overcome this challenge. At the same time, the Government focuses on the following three key areas that increase economic self-sufficiency: attracting of investment in the real sector, developing of production and stimulating of exports.

It is shown that the main challenges for small and medium-sized businesses in the construction industry in connection with the full-scale Russian invasion are: a shortage of skilled workers; bureaucratic difficulties and financial risks, in particular, high inflation and national currency volatility can significantly reduce the pace of construction. Companies are looking for alternative financing mechanisms, in particular, cooperation with international investors.

It is noted that in 2024 there is a significant increase in prices for key building materials due to the presence of logistical difficulties, an increase in energy prices and inflationary processes. In 2025, another increase in prices is predicted, although stabilization is possible to improved logistics and an increase in local production.

It is emphasized that at the level of the construction industry of Ukraine there are a number of signs of growth and recovery, despite the existence of systematic challenges caused by the consequences of the full-scale Russian invasion and the instability of the economy.

Ключові слова: державна підтримка, будівельна галузь, сталий розвиток, зелене будівництво, країни світу, малий та середній бізнес, фінансовий потенціал, фінансово-економічний механізм.

Key words: government support, construction industry, sustainable development, green construction, countries of the world, small and medium-sized businesses, financial potential, financial and economic mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток малого та середнього бізнесу та залучення великих інвестицій у пріоритетні сектори економіки, зокрема, будівельну галузь, є ключовими елементами економічного відновлення України після руйнувань, спричинених війною. Для ефективної підтримки цього процесу необхідно створити спеціалізовані фінансові програми та інструменти для задоволення потреб малого та середнього бізнесу, зокрема, для модернізації виробничих потужностей та придбання нового обладнання. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Одна з ключових проблем, яку активно досліджують вчені і практики у контексті державного управління будівельної галузі, — це втрата доступу до фінансуван-

ня [1—4; 6]. Уряд, систематично працює над створенням інструментів для подолання цього виклику. Водночас Уряд зосереджується на трьох ключових сферах, що підвищують економічну самодостатність — залучення інвестицій у реальний сектор, розвиток виробництва та стимулювання експорту. При цьому недостатньо уваги приділяється таким питанням, як вдосконалення фінансово-економічних механізмів державного управління малим та середнім бізнесом у будівельній галузі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою роботи є аналіз і оцінка фінансового потенціалу малого та середнього бізнесу як елементу державного управління будівельною галуззю.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання:

- виокремити основні виклики для малого та середнього бізнесу в будівельній галузі;
- визначити гарантії, які знизять ризики для міжнародних фінансових організацій та установ фінансування повоєнного розвитку будівельної галузі;

— розглянути проекти розвитку будівельної галузі, котрі фінансуються міжнародними фінансовими установами;

— виявити перспективи розвитку державного управління будівельною галуззю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

До повномасштабного російського вторгнення у 2022 році економіка України демонструвала помірне зростання, причому особливу роль відігравали промислові регіони, серед яких лідирувала Дніпропетровська область (582,4 млрд. грн валового регіонального продукту (далі — ВРП) або 10,7% від загального обсягу), Харківська область та місто Київ. У 2021 році ВВП зріс майже на 29% порівняно з 2020 роком і склав 5,4 трлн грн.

Така ділова активність в окремих регіонах стимулювала розвиток банківського сектору України, розробку та впровадження нових послуг і програм фінансування, зокрема для бізнесу у будівельній галузі. У 2021 році чистий портфель корпоративних кредитів у гривні зріс на 40,2%. Державні банки, крім ПриватБанку, були найбільш активними у кредитуванні. Кредитування іноземними банками в іноземній валюті активізувалося наприкінці 2021 року. Чисті кредити в іноземній валюті зросли на 7,8% за квартал. З початку повномасштабного вторгнення доступ до банківських послуг постійно скорочується, що перешкоджає своєчасному та повному залученню фінансування для реалізації інвестиційних проєктів, зокрема, в будівельній галузі. Станом на 1 липня 2024 року кількість діючих структурних підрозділів українських банків з початку війни зменшилася на 24% [1—3; 5].

У перший рік повномасштабного вторгнення кількість суб'єктів господарювання в Україні зменшилася на 11%. Однак у 2023—2024 роках, завдяки значному зростанню кількості індивідуальних підприємців, спостерігається поступове відновлення, і загальна кількість суб'єктів господарювання наблизилася до довоєнного рівня у два мільйони. За даними Світового банку, після 29% зниження економічної активності у 2022 році, економіка зросла на 5% у 2023 році, причому найбільше постраждали східні регіони, тоді як внутрішнє переміщення стимулювало виробництво у західній частині країни. До повномасштабного вторгнення 77,7% малих та середніх підприємств оцінювали свій фінансово-економічний стан як відмінний або добрий; сьогодні лише 20% компаній вважають свої показники ефективності хорошими [2; 4; 5].

Основні виклики для малого та середнього бізнесу у будівельній галузі в цьому зв'язку виявилися наступними.

1. Дефіцит кваліфікованих працівників: масова міграція призвела до дефіциту кваліфікованих працівників. Компанії шукають способи залучення працівників, зокрема підвищення заробітної плати та навчання.

2. Бюрократичні труднощі: процес отримання дозволів на будівництво продовжує займати багато часу. Спрощення регуляторної бази може позитивно вплинути на ринок.

3. Фінансові ризики: висока інфляція та волатильність гривні можуть суттєво знизити темпи будівництва. Компанії знаходяться у пошуку альтернативних механізмів фінансування, зокрема, співпраці з міжнародними інвесторами.

Згідно з прогнозами, у 2025 році ціни на житло в новобудовах можуть підвищитися на 15—25%, особливо на рівні великих міст. Це пов'язано зі зростанням вартості будівництва, високим темпом інфляції та активним попитом на житло в новобудовах [3; 5].

Київська, Львівська та Львівська області, ймовірно, залишаться лідерами, але Закарпатська та Івано-Франківська області можуть збільшити свою частку завдяки туризму та попиту з боку внутрішньо переміщених осіб.

Військові ризики в Україні, що виникли внаслідок війни, призвели до значної нерівності в умовах залучення фінансування для різних регіонів. Території, де ведуться активні бойові дії або котрі знаходяться поблизу зон конфлікту, часто стикаються з труднощами у залученні інвестицій та фінансових ресурсів. З іншого боку, західні регіони, де ризики нижчі, можуть бути більш привабливими для інвесторів та фінансових установ, що призводить до активнішого фінансування компаній у західних регіонах, ніж в інших економічно важливих частинах країни. Водночас це може посилити нерівність у регіональному розвитку та створити додаткові перешкоди для відновлення та розвитку постраждалих регіонів України, які є важливими для економіки в цілому [1—5].

Однією з ключових програм у портфелі Уряду є Інвестиційна рамка України в рамках Механізму підтримки України. Це гарантії, які знизять ризики для міжнародних фінансових організацій та установ фінансування повоєнного розвитку будівельної галузі, а також забезпечать змішане фінансування для бізнесу та технічну допомогу, включаючи гранти. Загалом доступно 9,3 мільярда євро підтримки, що потенційно може допомогти залучити понад 30 мільярдів євро додаткових інвестицій. Це фінансування вже доступне. Деякі компанії, зокрема в секторі будівництва, отримали першу фінансову підтримку.

Міжнародні фінансові установи з різних країн світу фінансують проєкти розвитку будівельної галузі, розташовані на території, підконтрольній Україні, та за межами територій активних бойових дій. Вони забезпечують пряме фінансування великих проєктів з бюджетом понад 10—20 мільйонів дол. США. Для таких проєктів географічне розташування об'єкта має велике значення через більший ризик руйнування порівняно з меншими проєктами через розташування об'єкта ближче до лінії фронту. Аналогічно, географічна структура діяльності компанії впливає на рішення про надання фінансування — національні компанії, що здійснюють діяльність по всій країні, мають більше шансів отримати фінансування від міжнародних організацій, ніж регіональні компанії, що здійснюють діяльність лише у регіонах високого ризику. Однак міжнародні фінансові організації фінансують компанії на постраждалих та прифронтових територіях через спільні програми з українськими банками.

Прикладами таких програм є:

— програма конкурентоспроможності та інклюзії малих та середніх підприємств у країнах Східного партнерства (ЄБПР);

— рамкова програма EU4Business, яка має на меті координацію програм, що фінансуються ЄС, для підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні Східного партнерства (ЄС та уряд Німеччини);

— програма стійкості та засобів до існування (ЄБРР) [3; 6].

Більшість українських банків класифікують територію України за критеріями безпеки відповідно до внутрішніх інструкцій, що посилаються на наказ Міністерства реінтеграції від "Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією" від 28.02.2025 № 376.

За даними Trading Economics, потягом четвертого кварталу 2023 року обсяг українського ВВП від будівництва сягнув 42540 млн грн, що історично досягло максимуму. Прогнозні дані щодо цього показника на кінець першого кварталу 2025 року складають 44029 млн грн з подальшим очікуваним зростанням до 46899 млн грн у 2026 році.

У 2024 році в Києві було збудовано 1,41 млн квадратних метрів житла, що складає 14,5% від загального обсягу в країні. Київська область є лідером з 1,95 млн квадратних метрів (19,9%). Львівська область також активно вводиться в експлуатацію з 1,06 млн кв. м (10,9%).

Активне відновлення пошкодженої інфраструктури триває, особливо на території східних та південних регіонів. У Запорізькій області у 2025 році буде відновлено понад 600 житлових будинків, а до кінця року планується ще 200.

У 2024 році спостерігається значне зростання цін на ключові будівельні матеріали через наявність логістичні труднощів, підвищення цін на енергоносії та інфляційні процеси. У 2025 році прогнозується чергове підвищення цін, хоча стабілізація можлива за умови покращення логістики та збільшення місцевого виробництва [2; 5].

Українці все частіше фокусують свій вибір на енергоефективних будинках, які уможливають зниження витрат на електроенергію й опалення, що фактично можна відносити до зеленого будівництва. У 2025 році залишатимуться популярними будинки із наявністю сонячних панелей, утеплених фасадів та автономними системами енергопостачання. Очікується також зростання попиту на будинки модульного типу, які можна побудувати швидко та з відносно низькою вартістю.

Програма eHouse продовжує стимулювати попит на житло. У 2024 році програма надала іпотечних кредитів на суму 14,6 млрд гривень, що на 66% більше, ніж у 2023 році. У 2025 році очікується фінансування у розмірі 18 млрд. грн.

У 2025 році будівельні компанії активніше впроваджуватимуть BIM-моделювання, дрони для моніторингу об'єктів та цифрові платформи управління проектами, що допоможе знизити витрати та покращити якість робіт [1; 4; 5].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У цілому, слід зазначити, що в 2025 році на рівні будівельної галузі України спостерігається низка ознак зростання та відновлення, незважаючи на наявність систематичних викликів, спричинених наслідками повномасштабного російського вторгнення та нестабільністю економіки.

Залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності будівельних компаній будуть основними чинниками розвитку галузі. Компанії, котрі мають здатність швидкої адаптації до змін та оптимізації процесів, отримають перевагу на ринку.

Література:

1. Білецький І. Науково-теоретичні засади державного регулювання інвестиційного забезпечення житлового будівництва. Економічний простір. 2023. № 183. С. 12—18.
2. Богданенко А. І. Становлення системи інвестиційної діяльності в житлове будівництво. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2019. № 1 (3). С. 175—186.
3. Заяць Т. Проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в будівництві. Економічний простір. 2020. № 162. С. 23—29.
4. Карпенко Л. М., Івжа М. М., Гороховський М. В. Інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2023. № 33. С. 67—73.
5. Носков О. М. Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах пандемії та воєнного стану. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2023. № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-12>.
6. Серьогіна Н. В., Вішня Я. С. Вплив рівня інвестування на розвиток будівельної галузі. Економіка та підприємництво. 2022. № 1 (124). С. 57—60.

References:

1. Beletsky, I. (2023), "Scientific and theoretical principles of state regulation and educational support of housing construction. Ekonomichnyi prostir, vol. 183, pp. 12—18.
2. Bogdanenko, A. I. (2019), "Formation of the system of investment activity in housing construction", Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia, vol. 1 (3), pp. 175—186.
3. Karpenko, L. M., Ivzha, M. M. and Gorokhovskiy, M. V. (2023), "Instruments of state support for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine under martial law", Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini, vol. 33, pp. 67—73.
4. Noskov, O. M. (2023), "State regulation of the development of small and medium-sized businesses in Ukraine in the context of the pandemic and martial law", Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia, vol. 7. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-12>.
5. Seregina, N. V. and Vishnya, Ya. C. (2022), "The impact of the level of investment on the development of the construction industry", Ekonomika ta pidpriemnytstvo, vol. 1(124), pp. 57—60.
6. Zayats, T. (2020), "Problems of state regulation of innovation activity in construction, Ekonomichnyi prostir, vol. 162, pp. 23—29.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2025 р.